

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף פב

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - והבועל ארמית קנאים פוגעים בו:

בעא מיניה רב כהנא מרב: שאל רב כהנא את רב - מה דינו אם לא פגעו בו קנאים?

אינשייה רב לגמריה: שכח רב מה למד מרבו בדבר זה, ולא ידע מה להשיב לרב כהנא.

אקרויהו לרב כהנא בחלמיה: הקריאו לרב כהנא בחלום את הפסוק במלאכי "בְּגִדְהָ יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נַעֲשֶׂתָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלַם, כִּי חָלַל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה אֲשֶׁר אָהָב וּבָעַל בַּת אֶל נֶכֶר".

א"ל הכי אקרויו: אמר רב כהנא לרב - כך הקריאו לי בחלום (= את הפסוק הנ"ל).

אדכריה רב לגמריה: כשרב שמע זאת הוא נזכר שכך דורשים את הפסוק - "בְּגִדְהָ יְהוּדָה" זו עבודת כוכבים, וכן נאמר "אֲכֹן בְּגִדְהָ אִשָּׁה מִרְעָה, כִּן בְּגִדְתָם בֵּי בֵית יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה" דהיינו שעזבתם אותי והלכתם לעבוד ע"ז, ומכאן ש"בגידה" זו ע"ז. "וְתוֹעֵבָה נַעֲשֶׂתָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלַם" זה משכב זכור, וכן נאמר "וְאֵת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא", ומכאן ש"תועבה" זה משכב זכור. "כִּי חָלַל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה" (= שהפקירו וחיללו את קדושתם לרדוף אחר זונות) זו זונה שהיא מופקרת לזנות, וכן נאמר "לֹא תִהְיֶה קֹדֶשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" (= "קדשה" זו זונה המחללת את קדושתה), ומכאן ש"לחלל קדש" זה זנות. "וּבָעַל בַּת אֶל נֶכֶר" זה הבא על הפותיה הגויה (= 'הבועל ארמית').

וכתיב בתריה: ונאמר בפסוק שלאחריו "יִכְרַת יְהוָה לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָה עַר וְעָנָה מֵאֲהָלָי יַעֲקֹב, וּמִגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת", כלומר שמי שיעשה את הנ"ל, אם הוא

תלמיד חכם יכריתנו ה' ושוב לא יהיה לו בן חריף בחכמים, ועונה בתלמידים, ואם הוא כהן יכריתנו ה' ושוב לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות. וזה עונשו גם של הבועל ארמית.

*

א"ר חייא בר אביוה כל הבא על הכותית: על הגויה.

*

[מכאן ע"פ ביאור 'חברותא']

נאמר [ירמיה כב יח] "לכן כה אמר ה' אל [על] יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה, לא יספדו לו... קבורת חמור יקבר" [כלומר: כמו שלא יקבר החמור כשימות בדרך, אלא יעזבוהו שם, כן יהיה ענין יהויקים, כי יוליכוהו בגולה, וימות בדרך, ויהיה לו קבורה כמו שיש לחמור], סחוב [את] יהויקים לאחר מותו] והשלך מהלאה [מחוץ] לשערי ירושלים [ולא יקבר כלל].

כתוב על גולגלתו של יהויקים "זאת ועוד אחרת", כלומר: נקמה נעשית בה כבר, ועוד אחרת תיעשה בה; ומפרש לה ואזיל.

זקינו דרבי פרידא [הוא רבי חייא בר אביוה], אשכח ההוא גולגולתא דהות שדיא בשערי ירושלים, והוה כתוב עלויה "זאת ועוד אחרת" -

[זקינו של רבי פרידה מצא גולגולת בשערי ירושלים, שהיה כתוב עלה "זאת ועוד אחרת"]

קברה, והדר נבוג, קברה, והדר נבוג, אמר: האי גולגולתא של יהויקים, דכתיב ביה [קבר זקינו של רבי פרידה את הגולגולת, ושוב בצבצה ויצאה, ושוב קבר ושוב בצבצה, אמר: זו היא ודאי גולגולתו של יהויקים, שנאמר בו]:

"קבורת חמור יקבר, סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים."

אמר זקינו של רבי פרידא:

מלכא הוא, ולא אורח ארעא לבזויי, שקלה, כרכה בשיראי, ואותביה בסיפטא - [גולגולתו של מלך היא, ואין דרך ארץ לבזותה, נטלה לגולגולת כרך אותה בכגדים, והניחה בכיתו בארגז] -

אתאי דביתהו חזיתה, נפקת, אמרה להו לשיבכתהא; אמרי לה: האי דאיתתא קמיייתא היא, דלא קא מנשי לה! שגרתא דביתהו לתנורא, וקלתה.

[באה אשת זקיננו של רבי פרידא, ומצאה את הגולגולת המונחת בארגז, ולא ידעה של מי היא; יצאה וסיפרה את המעשה לשכנותיה; אמרו לה השכנות: גולגולת זו של אשתו הראשונה של בעלך, שאינה נשכחת מלבו; הסיקה האשה את התנור, ונטלה את הגולגולת והשליכתה לתנור המוסק].

כי אתא זקיננו של רבי פרידא, וראה את אשר נעשה לגולגולת, אמר: היינו דכתיב עליה [זה הוא שכתוב על הגולגולת] "זאת ועוד אחרת", כי מלבד שלא נקבר, אף שרפוה באש.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל, אמר:

בית דינו של חשמונאי גזרו: הבא על הגויה חייב עליה משום נשג"א; כלומר: הרי הוא נענש עליה, משום:

נדה [כי מיאוס וחילול לקדושת השם הוא].

ומשום שפחה, שהרי הגויה ביחס לכנסת ישראל כשפחה לגברת.

ומשום גויה, כלומר: הרי אמרה תורה [דברים ז'] על שבעה עממין "ולא תתחתן בהם, בתך לא תתן לבנו, ובתו לא תקח לבנך. כי יסיר את בנך מאחרי, ועבדו אלהים אחרים", וממאמר הכתוב "כי יסיר" למדנו לרבות את כל הגויות המסירות; ומיהו כשבא באקראי על הגויה אין בו איסור דאורייתא, שלא אסרה תורה אלא דרך חיתון, אך בית דין של חשמונאי גזרו לפרוש ממנה משום איסור זה.

ומשום אישות [אשת איש], אם היתה נשואה.

אבל כי אתא רבין מארץ ישראל אמר: הרי הוא נענש עליה משום נשג"ז, דהיינו: נדה, שפחה, גויה, זונה - אבל משום אישות לית להו, שסתם גויה מופקרת, ואינה מיוחדת לבעלה ולא דמיא לאשת איש.

ואידך, וטעמו של רב דימי שהזכיר גם אשת איש, הוא משום דנשייהו ודאי לא מיפקרי [את נשותיהם ודאי שאינם מפקירים].

*

אמר רב חסדא הבא לימלך: קנאי שבא לשאול בבית דין האם לפגוע במי שבא על הגויה, אין מורין לו לפגוע. כי לא נאמרה הלכה זו אלא למקנא מעצמו.

ולא עוד, אלא שאם פירש זמרי: מן האשה והרגו פנחס אחר פרישתו, הרי פנחס נהרג עליו. כי רק 'בשעת מעשה' נאמרה ההלכה ש'קנאים פוגעים בו.

ואילו נהפך זמרי והרגו לפנחס, אין זמרי נהרג עליו. שהרי פנחס "רודף" הוא (להרוג את זמרי), וניתן להורגו.

ויאמר משה אל שופטי ישראל וכו': הגמרא מבארת את המעשה שהיה עם זמרי בן סלוא.

הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא: הנשיא שלהם ואמרו לו שופטי ישראל דנים אותנו להריגה על ההשתחוות לבעל פעור ואתה יושב ושותק?

והלך אצל כזבי: הלך זמרי לכזבי בת צור שהיה נשיא מדין, אמר לה - תסכימי לזנות איתי. אמרה לו כזבי לזמרי - בת מלך אני, ואבא שלי ציוה אותי 'לא תשמעי, אלא לגדול שבהם! אמר לה - 'אף הוא' כלומר גם אני נשיא שבט, ולא עוד אלא ש'הוא גדול ממנו' כלומר: אני גדול ממשה, כי אני 'שני לבטן' דהיינו משבט שמעון שהיה בנה השני של לאה, ומשה הוא 'שלישי לבטן' דהיינו משבט לוי שהיה בנה השלישי של לאה.

תפשה זמרי לכזבי בכלוריתה, והביאה אצל משה, ואמר לו - בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר שהיא אסורה, צפורה אשתך שהיתה גויה מי התירה לך? ואז נתעלמה ממשה רבינו הלכה שנאמרה לו בסיני "הבא על הגויה קנאים פוגעים בו".

וכתיב וירא פנחס בן אלעזר: כתוב "וירא פנחס בן אלעזר, ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו". והשאלה היא מה הוא ראה? נחלקו אמוראים בדבר.

אמר רב: ראה את המעשה שקרה ונזכר בהלכה. אמר פנחס למשה - אחי אבי אבא! (= משה אחי אהרן אבי אביו של פנחס היה), וכי לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני 'הבועל את גויה קנאין פוגעין בו'? אמר לו משה לפנחס - קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא = קורא האיגרת, הוא יהיה השליח לקיים את האמור בה. כלומר כיון שאתה הזכרת את ההלכה, לך אתה לבצע אותה.

ושמואל אמר: נזכר פנחס בפסוק האומר ש"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'", ללמד אותנו שכל מקום שיש חילול השם (כגון כאן שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את הגויה), אין חולקין כבוד לרב (למשה). ולכן פנחס הורה הלכה בפני רבו, ולא המתין ליטול רשות ממשה.

רבי יצחק אמר רבי אלעזר: ראה שבא מלאך והשחית בעם.

"ויקם מתוך העדה וכו': פנחס קם מתוך הסנהדרין (הם ראשי העם ושופטי ישראל שדנו את העם על עוון פעור) ולקח רומח ביד. מהנאמר "ויקם ויקח" משמע שעד עכשיו לא היה רומח בידו. מכאן לומדים שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש (מקום מושבם של הסנהדרין).

שלף שננה: הרומח עשוי מלהב התקוע בתוך עץ. כדי שלא ירגישו שהוא הולך להרוג את זמרי, שלף פנחס את הלהב מן העץ, והניחה באונקלו (= תחת מלבושו). והיה פנחס בא אצל זמרי, כשהוא נשען והולך על 'מקלו' כלומר על העץ של הרומח לאחר שניטל ממנה שננה, כדי שלא יהו מכירים בו בני שבטו של שמעון, שלהרוג הוא בא. כשהגיע לשבטו של שמעון, אמר להם בלשון המשתמעת לשני פנים, ובתמיהה 'היכן מצינו ששבטו של לוי (שהוא שבטו של פנחס) גדול משל שמעון?'. והם הבינו שהוא מתכוין לומר להם גם אני אעשה כמוכם, כי האם השבט שלי פרוש וטהור יותר מהשבט שלכם? ואז הם אמרו "הניחו לו ליכנס לקובה, כי אף הוא רוצה לעשות 'צרכיו' (= תשמיש), וודאי שהתירו פרושין את הדבר, שהרי אף פנחס עושה כמותנו'.

אמר רבי יוחנן: ששה נסים נעשו לו לפנחס: באותה שעה. אחד - שהיה לו לזמרי לפרוש מן הגויה קודם שיהרגנו פנחס ולא פירש. ואחד: שהיה לו לזמרי לדבר ולזעוק לבני שבטו שיבואו לסייעו, ולא דיבר. ואחד - שכוון פנחס בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה, וכשראו כולם כשהם דבוקים זה בזו על הרומח בידו של פנחס, ידעו כולם שניתן רשות לקנאי לפגוע בו, ולא אמרו שסתם שנאה היתה בלבו של פנחס על זמרי. ואחד - שלא נשמטו מן הרומח ונפרדו זה מזו לאחר הדקירה, כדי שיראו כולם אותם דבוקים זה בזו. ואחד - שבא מלאך והגביה את המשקוף, כדי שלא יצטרך פנחס כשיצא מן הקובה להשפיל את הרומח שהיו תקועים בו, כי אז היו נופלים מן הרומח. ואחד - שבא מלאך והשחית בעם, ונטרדו בני שבטו של זמרי, ולא הרגוהו.

בא וחבטן: בא פנחס והשליכם מן הרומח ואמר לפני הקב"ה "רבונו של עולם! וכי על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל"?! שנאמר "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף". והיינו דכתיב בתהלים "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. ויכעיסו במעלליהם, ותפרץ בם מגפה. ויעמוד פנחס ויפלה ותעצר המגפה". ואמר רבי אלעזר: "ויתפלל" לא נאמר, אלא "ויפלל", מלמד שעשה כביכול ריב עם קונו.

ביקשו מלאכי השרת לדחוף את פנחס על שעשה ריב עם קונו. אמר להן הקב"ה למלאכי השרת הניחו לו! כי 'קנאי בן קנאי הוא' הוא משבט לוי ואף אביו קינא במעשה שכם דינה. 'משיב חימה בן משיב חימה הוא' הוא נכדו של אהרן שנתן את הקטורת כשיצא הקצף במעשה קורח.

התחילו שבטים מכזין אותו וכו': הם אמרו - ראיתם בן פוטי זה, שפיטם 'אבי אמו' (י-יתרו שהיה כהן מדין) עגלים לעבודת כוכבים, והוא הרג נשיא שבט מישראל! בא הכתוב וייחסו לאהרן, כנגד מה שהם ייחסוהו ליתרו. שנאמר אחרי מעשה זמרי "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וכו'".

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה הקדם לו שלום: לפנחס. שנאמר "לכן אמור, הנני נותן לו את בריתי שלום". ונאמר "תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל" כי ראויה כפרה זו שעשה פנחס שתהא מכפרת והולכת לעולם.

אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב "זרזיר מתנים וכו': נאמר במשלי "זרזיר מְתַנִּים או תִּישׁ וּמֶלֶךְ אֱלֻקוּם עֲמוֹ". רב נחמן דורש את הפסוק שארבע מאות ועשרים וארבע בעילות בעל זמרי, כמספר של המילה "זרזיר". והמתין לו פנחס מלהורגו עד שתשש כחו של זמרי מרוב בעילות. ("מתנים - או תיש' נוטריקון 'המתין עד שתש כוחו'). ו'הוא' (= פנחס) אינו יודע שאינו צריך להמתין, ומשום שהקדוש ברוך הוא ששמו "מלך אלקום" היה עימו.

ובמתניתא תנא: בכרייתא שנינו לפרש את הכתוב באופן אחר. ששים בעילות בעל, עד שנעשה כביצה המוזרת מחמת רוב בעילות שבעל (= והיינו "זרזיר"). ותשש כחו (= והיינו "תיש"), ולא היתה שכבת זרעו מתבשלת. והיא כזבי היתה מלאה משכבת זרעו כערוגה מלאה מים.

אמר רב כהנא - ומקום מושבה של כזבי גדול היה כמידת בית סאה, כלומר היתה רחבה ביותר והיתה תופסת בישיבתה בית סאה. תני רב יוסף - 'קבר' שלה (= פתיחת רחמה) היה בגודל אמה.

אמר רב ששת: לא "כזבי בת צור" היה שמה של המדינית, אלא "שוינאי בת צור" שמה. ולמה נקרא שמה "כזבי"? משום שכזבה באביה, שהוא אמר לה "אל תשמעי אלא לגדול שבהם", ואילו היא שמעה לזמרי.

דבר אחר: לכך נקרא שמה "כזבי", שאמרה לאביה "כוס (= שחוט) בי עם זה", כלומר על ידי זה תגרום להם שיישחטו.

והיינו דאמרי אינשי: כלומר ועל שם "שוינאי" הזונה, רגילים לומר האנשים על כל זונה - 'בין קני לאורבני שוינאי מאי בעיא' = 'בין הקנים והערבות הדקות הגדלים בין האגמים, מה מעשיה של הזונה שם?' אם לא שהולכת שם בשביל זנות.

וכן הם אומרים - 'בהדי קלפי דקני שוינאי מאי בעיא, גפתה לאמה' = 'מה מעשיה של הזונה בין קליפות הקנים, אם לא לשם זנות, והיא מנאיפה את אמה' כלומר קוראים לה "זונה בת זונה".

אמר רבי יוחנן חמשה שמות יש לו: לזמרי. א. זמרי. ב. וכן סלוא. ג. ושאל. ד. וכן הכנענית (וכמאמר הכתוב אצל בני שמעון "ושאל בן הכנענית"). ה. ושלומיאל בן צורי שדי (וכמאמר הכתוב "ואתכם יהיו איש איש למטה, איש ראש לבית אבותיו הוא... לשמעון שלומיאל בן צורי שדי").

נקרא זמרי - על שם שנעשה כביצה המוזרת, כמבואר לעיל. ונקרא בן סלוא - על שהסליא עוונות של משפחתו. כלומר כשהיו מספרים על משפחתו, היו מיחסים ניאוף לכל המשפחה. ונקרא שאול - על שהשאל עצמו לדבר עבירה. ונקרא בן הכנענית - על שעשה מעשה כנען, שאמר כנען לבניו "אהבו את הזימה". ומה שמו? שלומיאל בן צורי שדי.

[עד כאן ע"פ ביאור 'חברותא']